

**Ольга Гейда,
Олександр Тарасенко**

●

ДО БІОГРАФІЇ АРХІЄПИСКОПА МАЛОРОСІЙСЬКОГО І ЧЕРНІГІВСЬКОГО ВІКТОРА (САДКОВСЬКОГО) (1796 – 1803)

Стаття присвячена чернігівському періоду біографії архієпископа Віктора (Садковського) (1796 – 1803), який очолював єпархію у період кардинальних перемін на зламі XVIII – XIX ст. У додатку подано опис бобровицького замиського архієрейського будинку, останнім володарем якого був Віктор (Садковський). Приведено дані про подальше використання архієрейського дому у XIX ст.

Ключові слова: Чернігівська єпархія XIX ст., бобровицький замиський архієрейський дім, архієпископ Віктор (Садковський).

Ім'я владики Віктора (Садковського) відомо, насамперед, завдяки його православної місіонерській діяльності у Речі Посполитій і спричиненим нею утискам та переслідуванню з боку польських можновладців. Під гаслами, в тому числі, захисту православного населення, російський уряд імператриці Катерини II реалізовував свої імперські прагнення і знищив останній спалах польського державно-патріотичного руху наприкінці XVIII ст. У драмі геополітики єпископ Віктор мимохідь опинився в ролі заручника, в прямому сенсі цього слова. Три роки у польському полоні закарбували його образ православного місіонера-страстотерпця й підірвали йому здоров'я. Десятиліття 1785 – 1795 рр. було апогеєм і водночас присмерком архіпастирської кар'єри. Тому не дивно, що цьому періоду його біографії присвячена лівова частка інформації в літературі.

12 квітня 1795 р. єпископ Віктор (Садковський) був підвищений до звання архієпископа, а рівно за рік по тому імператриця затвердила доклад Св. Синоду про його призначення в Чернігів¹, де він і провів останні вісім років життя, і де сили владики стрімко сходили нанівець. Активно займатися управлінням він уже не міг, у його образі з'являлося більше рис архіпастиря, що перебував «на покої». Очевидно, цим можна пояснити слабкий інтерес біографів до чернігівського періоду життя колишнього «борця з унією».

Утім для Чернігівської єпархії цей час був доленосним. Злам століть виявився й зламом історичних епох, а різноманітні державно-політичні реформи так чи інакше позначалися на сфері церковно-єпархіального життя. У 1796 р. створили Малоросійську губернію з центром у Чернігові, адміністративно-територіальні кордони єпархії суттєво розширилися, парафії Новгород-Сіверської єпархії увійшли до складу Чернігівської єпархії, а Новгород-Сіверська семінарія злилася з Чернігівською духовною семінарією.

Архієпископ Віктор (Садковський) уособлював минулу епоху XVIII ст. Він, як і всі його попередники на чернігівській кафедрі, був малоросом. Його наступники, чернігівські архієреї XIX – початку XX ст., за єдиним винятком єпископа Веніаміна (Биковського), були великоросами.

© Гейда Ольга Сергіївна – доцент кафедри історії та археології України ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка.

© Тарасенко Олександр Федорович – докторант КНУ ім. Тараса Шевченка.

27 лютого 1802 р. з'явився сенатський наказ «по Высочайше утвержденному докладу (28 січня) об учреждении губерний Малороссийских: Черниговской и Полтавской, и Белорусских: Могилевской и Витебской»². У Чернігівській і Полтавській губерніях утворювалося по 12 повітів. У Чернігівській: Чернігівський, Козелецький, Ніжинський, Конотопський, Глухівський, Новгород-Сіверський, Сосницький, Стародубський, Мглинський і три новостворених повіти – Городницький, Новоміський, Борзенський. Наказ був спрямований до Св. Синоду, аби відповідні зміни були запровадженні також в єпархіальних структурах³. Територіальні реформи потребували чималих організаційних зусиль і фінансових витрат для налагодження діяльності нових адміністративних установ. Архієпископ Віктор доповідав у Св. Синод, що в Чернігівській єпархії немає засобів і фінансів для відкриття в повітах духовних правлінь⁴. Брак коштів гальмував проведення адміністративної реформи, тривалий час одному духовному правлінню підпорядковувалося по кілька повітів, що суперечило закону, де визначалося про відповідність: одна територіальна одиниця – одна управлінська установа. Згодом, уже після смерті владика Віктора, новому Чернігівському єпископу Михайлу (Десницькому) Св. Синод таки відмовив у фінансуванні новостворених духовних правлінь і наказав їх ліквідувати, а парафії підпорядкувати духовним правлінням сусідніх повітів⁵.

У Чернігові на початку XIX ст. були «в ходу» сатиричні вірші, де висміювали наближене до владика оточення, що буцімто за нього вирішувало кадрові призначення в єпархії⁶. Справді, скарги на деякі кадрові рішення надходили у Св. Синод. Так, кафедральний протоієрей Іоан Єленев опротестував переведення його в чернігівську Стріченську парафію⁷, зрештою був повернутий і служив у кафедральному соборі ще багато років. Існує документальне підтвердження, що справи з функціонуванням Чернігівської духовної дикастерії виглядали кепсько. Про це свідчить, зокрема, розпорядження наступника архієпископа Віктора, єпископа Михайла (Десницького) 1804 р., в якому він констатував геть неефективну роботу членів «присутствія», уклав чіткі інструкції з організації діяльності дикастерії і формуляри паперів для ведення діловодства⁸.

Проте, владика Віктор приділяв таки більшу увагу Чернігівській духовній семінарії. Наприклад, уряд імператора Павла I видав ряд обмежувальних наказів щодо тілесного покарання, в тому числі й представників духовенства⁹. Заборонялося карати і семінаристів богословського класу, але в Чернігівській духовній семінарії цієї заборони не дотримувалися. Екзекуціям потурав ректор архімандрит Павло. Архієпископ Віктор наказав конче припинити ганебну практику¹⁰. Влітку 1803 р. ректора відсторонили від посади «за умопомешательство», а на його місце планували призначити викладача Смоленської духовної семінарії ігумена Віктора¹¹, вочевидь, за бажанням, знайомого ще з мінського єпископства чернігівського владика. За спогадами семінаристів, владика охоче спілкувався з ними, ставився не зверхньо, а вони почували себе панками: Було, як візьме обнімати / Як рідних діточок своїх / Або як стане цілувати / Усім, було, дарує їх / Жупани добрі всі носили / Не молотили, не косили / Сапаянці всі, було, деруть / Не знали, що то за шкапина / Йде, шляхетська мов дитина / Наряджений як би рекрут¹².

Під час управління архієпископа Віктора досить успішно працювала єпархіальна друкарня, що відновила свою діяльність ще у 70 – 80 рр. XVIII ст.¹³ Від продажу надрукованих книжок за період з 1799 р. по 1803 р. чернігівська друкарня одержала понад 1 200 руб. чистого прибутку¹⁴. Чималими накладками друкувалися Новий заповіт, псалтир, часослов, мінеї, требники, ірмолаї, октоїхи, канони, молитвослови, граматки, букварі тощо. Можна записати на рахунок архієпископа Віктора і факт клопотання перед Св. Синодом про виділення коштів для ремонту церков і монастирів. Так, протягом 1797 – 1800 рр. уряд виділяв гроші на ремонт Чернігівського Єлецького і Ніжинського Благовіщенського монастирів, Троїце-Іллінського монастиря (Архієрейського дому)¹⁵.

У Чернігові, незадовго до смерті, заслужений архіпастир отримав свою останню

нагороду – орден Св. Анни 1 ступеня¹⁶. Помер архієпископ Віктор (Садковський) 11 листопада 1803 р. в архієрейському бобровицькому (від с. Бобровиця на лівому березі р. Стрижень, притоки Десни) замиському будинку¹⁷, опис якого подаємо у додатку. Чернігівська духовна дикастерія, доповідаючи в Св. Синод про смерть владыки, пропонувала «взыскать с его имени за исчезнувшие вещи и деньги кафедры»¹⁸. Тіло лишень владыки Віктора було покладено в склепі під Троїцьким собором Чернігівського архієрейського дому (Троїце-Іллінський монастир). Котрийсь місцевий автор відгукнувся на смерть архієрея віршами, сповненими поваги і жалю¹⁹. У травні 1804 р. до Чернігівського архієрейського дому «прийнято оставшихся по умертвии преосвященного архиепископа Виктора катахизисов для священства книг сто да 40 руб.»²⁰. Там само, у ризниці, залишалися деякі коштовні речі владыки: срібні панагія, хрест, репіді, дікарій і трикарій, а в архіві – його листи, які згодом були опубліковані прот. Андрієм Страдомським²¹.

Замиський (Бобровицький) архієрейський будинок мав свою історію. Змістовна інформація про нього міститься у праці О. Шафонського «Топографическое описание Черниговского наместничества», що була підготовлена в 1786 р. Цей історіографічний факт дозволяє встановити верхню межу будівництва замиського архієрейського будинку, а також свідчить про впоодобання чернігівських владик у XVIII ст. Справді, у своїх постійних резиденціях – на Валі, в центрі міста, на території Борисоглібського монастиря, потім на території Троїце-Іллінського монастиря, – архієреї, вочевидь, не мали комфортного усамітнення, на відміну від бобровицького замиського маєтку. Зауважимо, що цей маєток був розташований в елітній зоні, яка історично прозивається Застриженням і де оселялися представники козацької старшини, в тому числі чернігівський полковник і наказний гетьман Павло Полуботок.

Отже, замиський архієрейський маєток розміщався на лівому березі притоки Десни, річки Стрижень, уздовж Московської дороги. Дерев'яний будинок з домовою церквою «жен Мироносиц, покойным епископом Кириллом Ляшевецким²² на место прежней старой сего же имени устроенной», тонував серед великого фруктового саду, за яким простягався заливний луг аж «до Синего моста, через речку Кордиковку стоящего»²³.

1802 р., у складі Полтавської та Чернігівської губерній, було створено Малоросійське генерал-губернаторство з центром у Полтаві. Постало питання облаштування в Чернігові апартаментів для візитів генерал-губернатора. Щільно забудована центральна частина міста не пасувала для цього. Отоді й виникла думка побудувати резиденцію генерал-губернатору на Застриженню, придбавши для цього архієрейський маєток. 22 жовтня 1802 р. Сенат отримав імператорський указ, де зазначалося: «В замен получаемого в Чернигове для построения генерал-губернаторского дома загородного места, принадлежащего Бобровицкому дому малороссийского черниговского архиерея Виктора, повелеваем отдать в ведение сего архиерея, по собственному его согласию, две казенные оброчные статьи, а именно: сенокос за рекою Десною, называемый Артиллерийским, и другой смежный с ним сенокос, в урочище, именуемом Придушное, вместе с озерком того же имени внутрь того урочища находящегося, да при том сенокосе озерко, называемое Старуха или Старая Десна, бывшее прежде на ранге малороссийского черниговского полковника»²⁴.

21 листопада 1802 р. малоросійський генерал-губернатор князь Олексій Куракін надіслав чернігівському цивільному губернатору барону Івану Васильовичу Френсдорфу²⁵ лист, в якому пропонував «учинить начальственное распоряжение к преведению онаго в надлежащее исполнение: сие место от архиерейского ведомства с описью всех имеющихся на оном строении принять, и кому следует смотрение за оном учинить, дабы ничто не пропало»²⁶. У грудні того ж року почалася процедура обміну маєтностями, в результаті чого і був зроблений детальний опис замиського архієрейського дому. Проте справа затяглася, і архієпископ Віктор залишався в бобровицькому домі до самої смерті.

Зрештою, у західній частині обміненого архієрейського маєтку побудували резиденцію генерал-губернатору, де згодом осіла канцелярія чернігівського цивільного

губернатора. Подальша доля самого архієрейського будинку пов'язана з губернським сирітським притулком, історія якого почасти висвітлена в працях П. Добровольського²⁷, прот. О. Єфимова²⁸ та А. Морозової²⁹. «Дом воспитания бедных» розмістився в колишніх архієрейських апартаментах у 1804 р. Церкву «Жен Мироносиць» ліквідували. З плином часу приміщення сирітського будинку потребували капітального ремонту. Ревізія 1848 р. констатувала, що «строения сии представляют собой невозможное для жилья не только детям, но и также взрослым». Довелося негайно проводити ремонтні роботи, зокрема, потинькувати стіни всередині і зовні, пофарбувати підлогу, вікна та меблі. У будинку зробили нові каміни і знов облаштували церкву³⁰. У 1861 – 1862 рр. були проведені чергові ремонтні роботи: укріплено фундамент, відновлено дах, відремонтовано підлогу, віконні та дверні рами, потиньковано стіни³¹. Згодом губернський сирітський будинок перейшов у відання губернського земства, але й тоді коштів на його утримання бракувало. В 1900 р. він був закритий, а дітей-сиріт передали на баланс повітових земств.

Опис замиського бобровицького архієрейського будинку цікавий, насамперед, тим, що детально відтворює колоритну побутово-етнографічну пам'ятку садибної архітектури Старої України, хоча він був укладений на початку XIX ст. Даний опис є гарним доповненням відомих описів будинків, садиб козацької старшини. Текст документа передається сучасною транслітерацією, за правилами сучасної орфографії й пунктуації, але з збереженням історичної лексики.

* * *

**Опись загородного Архиерейского Бобровицкого дома *
и в нем имеющегося строения и сада, поступившего по Высочайшему указу в
ведомство казенное, учинена 1802 года декабря «» дня**

В оном доме:

№ 1. Большой деревянный корпус, на каменных погребках стоячий, покрыт кровельным тѣсом в две тянцы под железный гвоздь и покрашен брамуртом, вокруг оштукатуренный (только одна – зал, которая переделана была на церковь, снаружи обшелѣвана), в коем комнат десять и сеней трое, в оных со входу от лица двора по праву сторону: 1-я комната – прихожая, полосатыми цветными белыми бумажками обита; 2-я боковая – полосатыми ж перлового цвету бумажками обита. В оной комнате шкаф иль угольник двурастворчатый. 3-я – паратная, по перловому полю с мазуревым разводом насыпными бумажками обита. 4-я – средняя, по белому мишурному полю с кофейно-насыпным цветом бумажками выбита. 5-я – сени пред спальнею, без панею, с чуланом, выбиты бумажками цветными по розовому полю, а чулан выбиты бумажками по зеленому полю, разноцветными. 6-я – спальня на углу – выбита бумажками по жѣлтому мишурному полю кофейно-разводным насыпным цветом. В оной шкафе иль косинчик в угле для посуды с внутренним железным замком. Во всех означенных комнатах печей калужских, с прибором мелочных цветных (одна кофейного, а две зеленого цвета) зразцов, из оных стоячих две, а третья такого ж разбору для перекладки сломана, которая тамо вся с прибором сложена. 7-я – сени со входу первого крыльца с двумя дощатыми чуланами, обиты бумажками по светло-голубому полю разноцветными. 8-я – зал, в коей церковь была без обоев и иконостас осьмообразный гладкой работы с накладными резными штучками живописи новой. При царских вратах – катапетасма зеленого гранитуру, престол деревянный, окрашенный, и шкаф дощатый наугольный для жертвенника. Значащийся иконостас оставлен в оном доме по воле преосвященнейшего до рассмотрения его сиятельства господина генерал-губернатора Алексея Борисовича князя Куракина. 9-я – зал столовая расписанная вся по стенам и потолке на холсте живописью масляными красками в притчах и архитектурных фигурах. 10-я при оной боковая, по палевому полю полосатыми с

* Матеріали цього опису використані також в публікації: Тригуб О. Маловідомий опис замиської резиденції чернігівського архієпископа 1802 р. // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – 2014. – Вип. 23. – С 349–353.

овальными голубыми статуйчатыми блестами бумажками обита. 11-я при сём же зале комната по светло-голубому полю, с рассыпанными цветами бумажками, выбита. В оных комнатах из залы – печи с прибором две калужских, мелочных зразцов лазуревго цвета, а с другой стороны – другосортных зразцов. В сих печах частию зразцы обломаны. 12-я – сени с выходными дверми, обиты полосатыми бумажками по дымчатому полю с рассыпными цветами. 13-я – комната на углу без печи, обита бумажками по белому полю с разводными цветами, в коей на потолке на холсте особо списанный живописью масляными красками герб российско-державный со всеми императорского титула царскими и великокняжескими гербами. Во всех значащихся комнатах дверей столярной работы с филёнгами на железных петлях единчатых 9-ть, двойчатых с филёнгами 8-м, простых, без филёнгов 6-ть. При оных замков внутренних, медью покрытых, 7-м, железных 5-ть, щеколд 4, задвижек 8, крючков 20, накладных защепок 5, пристяжных скоб 4. Окошек настеклённых, растворчатых 47, не растворчатых 2. В каждом из оных по восем стекол из числа коих 101 разколены, а 8 совсем выбиты. При оных окошках крючков 70, задвижек 25, прутов отводных 14.

Внутри во всех значащихся комнатах окошка и двери наличниками и коробками с оттяжкою столярною работою и карнизы отделаны, также и панелями убраны, из коих в зале столовой и сенях передних архитектурю масляными красками расписаны, а прочия везде побелены – на клею. Потолоки все (включая две комнаты) поподшелёвкой подтянуты холстом и побелены. Полы во всех комнатах тёсовые, столярной отделки. Снаружи оногo корпуса все окошка и двери выходные отделаны уборкою столярной и резною с окраской дымчатою масляной. Крильца четыре деревянные, нагоре чулан дощатый, при коем дверь на железных сквозных завесах и щеколда железная.

В кровле слуховых настеклённых больших окошек 7, а осьмое разбитое, под оным корпусом погреба каменные со сводами каменными и в девяти окошках железными решетками. 1-е – поправу сторону четырёхчастный. В оном дверей дощатых четыре с сквозными железными завесами на кручьях железных с накладными защепками. При одних замок железный внутренний спорченный и без ключа, а одни двери железные совсем. 2-е – по леву сторону трёхчастный с четырьмя дощатыми дверьми, на коих завесы железные сквозные и до них кручья. При сем корпусе с одной стороны жалоб отливной под стрехою на 6-ти железных отводах.

№ 2. Корпус крестовый, деревянный, отынкovaný, в коем с одной стороны два покоя, с них в прихожем стены одеты бумажками разноцветными з решетками и статуйками старыми, печь – поливаных белых кахель с трубою каминною; к той печи дверцы железные спорченные с крышкою и затвором чугунные. Окошек в сей избе стекла аркушевого два и третье запасное. При дверях и окошках лутки оббиты стальярскими карнизами, и в перек стен внизу и вокруг под потолком такие ж положены карнизы. Потолок подбит гладко досками, пониже коих протягнуты в длину сволок. Двери в сем покой столярской работы на петлях с защепкою и одною плямкою и прибоями железными. Пол вымощен досками. В сем покой столик небольшой один, и одна деревянная кровать, да стульчик один же в верхней части спорченной и две дощатые скамейки. В другом покой входные двери такой же работы, как и в первом, на петлях завешены. При них плямка и крючок с прибоями железные и замок висящей железной с ключем небольшой. Стены одеты насыпными бумажками старыми, цвету лазуревго, промежду чего желтой мишуры цвет. Окошек двое, стекла оркушевого и третье запасное. Потолок гладкой подбойной дощатой. Пол вымощен досками ж, карнизами около окошек и вперек стен внизу и в горе таковыя ж, как и в первом покой. В боку сей части чулан приделан маленькой деревянный же со входными из сеней дверьми, кои завешены на круках и завесах железных. При том две притяжки и одна вислая плямка железные с прибоями. В сенях дверей двое на круках и завесах железных, с них в одних плямка, а в других кручок с прибоями железные ж. Потолок в сенях замощен накладными досками из сволоками. Сени переграждены стенкою. По другой половине сего копруса три покоя ветхие без печей. В них три двери, с коих одни на круках и завесах железных; плямки при сих дверях одна затворчатая,

а другая вислая, да одна притяжка с приборями железные. Другие двери на круках же з гнутыми петлями и одною вислою с приборями железными, а третие токма с одним круком и плямкою с приборчиками железными. Окошек застекленных разносортным стеклом трое, прочие же без стекла, забиты досками. Стеля накладная з сволоками. При сих покоях небольшая кладовая с одним маленьким застекленным окошком. В ней потолок такой же как и в избах. Покрыт сей корпус дранью под железное гвоздя в крыше. Окошек двое не застекленных.

№ 3. Корпус деревянный отынкованой, в нем по одну сторону четыре покоя, с коих в первом и втором стены местами одеты бумагою голубою, а в третом разноцветными по белому полю шпалерами. И в сих трех покоях, вокруг дверей и окошек так вгоре под потолком и вперек стен прибиты столярной работы деревянные карнизы. Печь, простирающаяся на все четыре сии покои, сведена в одну каменную трубу, коей части печи две в первом и во втором покои синех, а в третом зеленых гладких поливяных кахель. В четвертом же покои печи часть кирпичная. К сей половине покоев приделан маленькой деревяной же на угле с тылу чуланчик с выходными дверями.

По другу ж сторону сего корпуса также четыре покоя; в них печь с каменною трубою, зделана подобно как и в первой половине. Но сей печи остается токмо две части кахелю зеленых гладких, а две части разрушены. Из сих покоев в четвертом преграждено досками с отделением на чулан, со входными туда из сенечной поваренки дверьми. Обе прописанные печи укреплены железом. При том в одной с тех печей остается чугунная вышка. Во всех тех покоях так и в сенях пол деревянной, а потолок в седми избах и в сенях накладной, на сволоках перекладных. В трех же местах стеля подбита гладко досками. В сенях переграждено стенкою, за коею сделано кирпичные для лембиков печи, и оттоль выведена кирпичная ж труба. Во всем сем корпусе дверей тесельской работы пятнадцать на круках и завесах железных. С коих дверей в трех засовне и прибор; а в осмих плямки и прибори железные. В одних же замок тульской работы. Окошек со стеклом разной воды аркушевым – 18-ть. Три окошка отворчатые на железных завесах. Между всеми застекленными окошками мест, где шибы выбиты, 18-ть. Пять же окошек вовся без шиб, с коих три окна забиты досками. При всех окошках кручьев железных прибитых для навесу оконниц двенадцать.

Покрыт сей корпус дранью под железное гвоздя с выводом в крыше двух окошек, с коих одно застеклено.

№ 4. Корпус ветхий деревянный, разделенный в шесть покоев, между которыми в сенях один маленький чулан, несколько разрушенный. В сих избах печей, окошек и дверей нет, токмо одни при входе двери с тремя маленькими железными приборями. Потолок в двух покоях подбитый досками гладко, а в прочих накладной на перекладных сволоках. Покрыт сей корпус дранью под железное гвоздя.

№ 5. Корпус повареннический отынкованной, покрыт дранью под железное гвоздя. Кровля на нем обветшала, в середине корпуса каменная з сводом каменным же поварня, в стенах коей шесть промурков и три окошка. Очаг в поварне выведен на четырех каменных слупах, укрепленных железными штабами с трубою каменною. С обоих сторон сей поварне избы деревянные, с коих в одной печь с каменною трубою совсем разрушенная, да и сама изба ветха. Окошек при всем сем здании з простым стеклом шесть побитых, а прочие и вовсе без стекла. Во входе в поварне двери на больших железных кручках с протяжными железными полосами и одним маленьким приборчиком. При других повареннических дверях, так же и при избах, кручков железных, на коих двери были, четыре.

№ 6. Каретник, зделанный в шуле из сосноваго тесу с сосновыми ж снаружья столбовыми подпорами, внутри коего связаны стены длинными сосновыми ж сволоками. В нем двери надвое растворчатые дощатые, пятники дверные в обоих горových частях обняты железными дугами с плямкою и кручками и с четырма приборями железными ж. С одной стороны сего каретника приделан, под одну каретнического здания кровлею, длинный сарай, таким же забором, как и каретник, огороженный. В коем потря[...]мах в горе перегородка с дверми дощатая снизу сарая. Входные двери так же на две части растворяемые на круках и полосах железных с плямкою

и прибоями железными ж. С передней сего сарая стороны на стенах в горе возведен небольшой чердак, в преграде побольшей части разрушенный. С другой же оного каретника половины амбарчик небольшой, таким же забором к стене каретнической приделанный с перекладными сволоками, в коем двери такие ж, как и в сарае, и с такими ж укреплениями железными. А сверх того из двома для засовня железными небольшими дугами. Наверх оного амбарчика так же перегородка со входными под кровлю каретническую дверями, и чердак изделан соотвественно, как и на сарай, с прозрачным деревянным переплетом, и обе побочные части покрыты дранью под железное гвоздя.

№ 7. Конюшня резанного соснового дерева, покрыта дранью с повзиками под деревянные гвозди, внутри перегороджена на две части. В ней дверей растворчатых дощатых двое, при коих железных три прибоев. Конюшня вымощена досками деревянными, на брусках шторчевых дубовых пнях. А в другой половине токмо однобрусье и дубовые подставы. Станиев лошадинных с деревянными перегородками и з слупами и шулками восемь. При тех станиях яслы деревянные, в шулки впущенные, и по другой стороны на простых станиях таковые ж яслы, а поверх станиов брусье большое, перекладенное от одной до другой стены. И на тех брусках пленицы местами лозовые, плетени на колья с побочными повзиками. К оной конюшне на дворе корыто на подставах деревянных, з тѣсу зделаное, для корму овсом лошадей.

№ 8. Ледник соснового резанного дерева на основе дубовой, покрыт дранью под железный гвоздь. В кровле три окошка без стекол. Стеля сосновых досок на трех брусках, ставня дубовая сторчевая, внизу и вгоре брусками дубовыми оправленная и с перекладным одним брусом. В стенах льодовне окошек маленьких с стеклом круглым двое. Полиц дощатых две. Двери одни на кручках и завесах железных, при коих замок внутренней с ключем. Плямка скрученная в два жучки. Крючок один, дужка и прибоев четыре железные. В сем льоднику перегородка дощатая, на бруске дубовом поставленная, в горе коей положен брус сосновый. И в той перегородке двери на крюках и завесах железных с двумя железными защепками и прибойчиками. Плямка одна с прибойчиками и дужка железные ж. За сею стенкою поставлена лествица. Ко ходу на льодник из коего прибочка особые виходные на двор на кручках и завесах железных. Плямка таковая ж как и при дверях льодника с прибоями железным ж.

№ 9. Колокольня на каменном фундаменте основанная, с посадкою кирпичною. На фундаменте положено по одному дубовому бруску и на них поставлено шестнадцать сосновых столбиков, одетых шалевками, а на столбах зруб с тремя перекладками для завесу колоколов. Покрыта дранью под железный гвоздь. С четырма в крыше окошками. Покрашены наружные боковые стороны брамуртом. При коей колокольне рундучок небольшой деревянный.

№ 10. Ворота в ограде, с большой дороги пущенные, дощатые, надвое растворяемые, к столбам дубовым привешенные, на шести толстых железных шпелях, с коих один спорченый. При них дужок железных для затвору просовнем три. Шворок круглой железной с дужкою и особыми тремя прибоями железными ж. Штабы и прочее при воротах прибито большими железными гвоздями. Верхушка над сими воротами столярной работы возвышена с тремя накладными карнизами. К оным воротам замок вислой с ключем.

№ 11. В ограде от дуги из нижнии дороги пущенные ворота дощатые, также надвое растворяемые. Столбы при них сосновые, пятчики ворот обняты вверху с обоих сторон железными дужками, так и посредине ворот для присовня три дуги ж с двумя прибоями железными. Доски воротные прибитые большим железным гвоздем. При сих воротах побочные две фортки, с коих одна забита вовсе, а другая отворяемая с кручьями и завесами железными, от коей до ворот ланзюг скрученной железной, мерою в аршин, проходящей сквозь железное кольцо. И в сей фортке две железные маленькие притяжки и два прибоя. На оных воротах вверху положены два бруска, на коих крыша обветшала.

№ 12. Внутри двора, перед покоями архиерейскими, между стенками решеткою со столбиками проведенными, три ворота. С них первые прямо хода в покои

растворчатые надвое, укрепленные на четырех сосновых столбах с побочными двумя фортками, кои как и ворота, так и фортки, сделаны решеткою. Пятники воротные привешены на шпнях железных и с завесами железными ж, толстыми, опущенными частию и вниз. Пятники ж укреплены толстым гвоздем. В сих воротах на одной стороне четвертого шпня и завесов не явилось. Воротки так же, подобно воротам, укреплены на четырех шпнях железной и с таковыми ж завесами железными. Верхушка на сих воротах сделана столярной работы с накладными тремя карнизами, покрашена брамуртом. Вторые ворота, с правой стороны ко входу в сад, так же надвое растворчатые, решеткою сделанные, привешенные ко двум столбам на четырех железных круках с четырьмя железными толстыми вдлину и частию вниз опущенными завесами. С коего железа по сторонам в первой крук, а в другой завес, спорчены. Вверху сих ворот наложена сосновым брусом. Третьи ворота с левой стороны токмо с одних шулах остаются, без затвору, с одним в шуле железным круком.

№ 13. От первых что в ограде ворот проведены две стенки, дором заделаны. В коих обеих меры треаршинных сажений 68^{1/2}. Да в состоящей от покоев под вторым номером значащиеся, до каретника, стенки, тем же дором сделанной меры треаршинных сажений семь.

№ 14. От состоящих внутри двора пред покоями трех ворот, по обеим их сторонам имеются оградки, зделанных решеткою ограждением слупами планиц 83. В прочих же внутрь двора местах преграда разрушилась.

№ 15. В саду дерев кроме простых множественным числом, вишень, так частию черешен, орехов волоских, слив разного рода, кустов разной ягоды и между теми всякого лесного дерева, имеется родовитых разного названия яблок 75-ть и груш 246-ть да одна шпанская большая вишня.

№ 16. Сей двор огражден вокруг деревянным ветхим забором 384-мя пленицами, в коих пленицах шул дубовых 384, досок разносортных 2755, резаных пластин 78, да круглого дерева 178. В стенах значащейся ограды от речки одна калитка дощатая, с двумя сквозными железными завесами, на таковых кручьях и плямка железная с двумя прибоимами. К оному дому от лугу принадлежит риболовный приток, называемый Кординовка, стирающиеся во всю длину дома. И поза оным протоком место без огорожи, на коем жительство имели служители штатные.

Подлинную подписал:

к сей описи высзаче, подписался дома Архиерейского эконоом игумен Амвросий. По сей описи принял городничий [...].

ДАЧО, ф. 128, оп. 1, спр. 32, арк. 13 – 22 зв.

1. Російський державний історичний архів (далі – РДІА), ф. 796, оп. 77, спр. 187.
2. ПСЗ І. – СПб., 1830. – Т. 27. – С. 59–60. (№ 20.162).
3. РДІА, ф. 796, оп. 83, спр. 195, арк 1–2.
4. РДІА, ф. 796, оп. 84, спр. 162, арк. 2–3.
5. Держархів Чернігівської області (далі – ДАЧО), ф. 679, оп. 2, спр. 214, арк. 3.
6. Ефименко П. Образцы обличительной литературы в Малороссии / П. Ефименко // Киевская старина. – 1882. – Март. – С. 551–557.
7. РДІА, ф. 796, оп. 81, спр. 161.
8. Дело о порядке ведения делопроизводства в дикастерии и в духовных правлениях (сентябрь 1804 – октябрь 1804) // ДАЧО, ф. 679, оп. 2, спр. 217, арк. 1–3 зв.
9. РДІА, ф. 796, оп. 77, спр. 619.
10. Страдомский А., прот. Материалы для жизнеописания преосвященного Виктора (Садковского), архиепископа Минского и потом Черниговского и Малороссийского / А. Страдомский // Прибавление к Черниговским епархиальным известиям. – Часть неофициальная. – 1867. – 15 августа. – С. 538.
11. РДІА, ф. 796, оп. 84, спр. 402, арк. 1–6. Віктор (Черняєв) був переведений в Чернігів, отримав сан архімандрита і посаду викладача Чернігівської духовної семінарії. Ректорство дістала інша людина, а архімандрит Віктор був призначений

настоятелем Ніжинського Благовіщенського монастиря. (Гапоненко Д. Відродження Ніжинського Благовіщенського монастиря: архімандрит В. Черняєв (1803–1823) / Д. Гапоненко // Сіверянський літопис. – 2008. – № 5. – С. 25–28). Багаторічне успішне управління монастирем для архімандрита Віктора закінчилося гострим конфліктом з Чернігівським єпископом Лаврентієм (Бакшевським), відстороненням від посади, засланням і висилкою на батьківщину в Чорногорію (ДАЧО, ф. 679, оп. 2, спр. 3692).

12. Старинное малорусское стихотворение // Киевская старина. – 1889. – Т. XXVII. – Октябрь. – С. 163.

13. Тарасенко О.Ф. З історії Чернігівської Іллінської друкарні: матеріали до видання «Собрание поучений на все воскресные и праздничные дни» 1778 р. / О.Ф. Тарасенко // Сіверянський літопис. – 2010. – № 6. – С. 61–71; Ситий І.М. Чернігівське видання «Акафісты с каноны» 1785 р. / І.М. Ситий // Сіверянський літопис. – 2012. – № 1-2. – С. 57–60.

14. Дубровський В. Нариси з історії Чернігівської Троїцько-Іллінської друкарні в першій половині XIX ст. / В. Дубровський. – К., 1928. – С. 6. Хоча сам архієпископ Віктор доповідав у Св. Синод, що у 1799 р. жодних книжок з чернігівської друкарні не виходило (РДІА, ф. 796, оп. 81, спр. 4).

15. РДІА, ф. 796, оп. 78, спр. 488, 766, 946; оп. 79, спр. 677.

16. РДІА, ф. 796, оп. 84, спр. 464, арк. 1–4.

17. Доброгаєв М. Михаил (Десницкий), митрополит Санкт-Петербургский и Новгородский, бывший архиепископ Черниговский / М. Доброгаєв // Прибавление к Черниговским епархиальным известиям. – Часть неофициальная. – 1893. – № 23. – С. 912.

18. РДІА. – Ф. 796. – Оп. 84. – Спр. 784. – Арк. 1–2.

19. Старинное малорусское стихотворение // Киевская старина. – 1889. – Т. XXVII. – Октябрь. – С. 161–172.

20. Дубровський В. Вказ. праця. – С. 55.

21. Страдомский А., прот. Материалы для жизнеописания преосвященного Виктора (Садковского), архиепископа Минского и потом Черниговского и Малороссийского / А. Страдомский // Прибавление к Черниговским епархиальным известиям. – Часть неофициальная. – 1867. – 15 августа. – С. 529–539; 1870. – № 13. – С. 225–232; № 15. – С. 263–274; № 20. – С. 397–402; № 21. – С. 417–426; № 22. – С. 439–444; № 23. – С. 455–465; 1871. – № 1. – С. 1–11; № 21. – С. 591–595; № 22. – С. 597–606.

22. Кирил Ляшевецкий – епископ Чернігівський та Новгород-Сіверський (1761–1770 рр.)

23. Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание / А. Шафонский. – К., 1851. – С. 243, 278, 287, 290.

24. Дело по указу правительствующего Сената об отдаче Малороссийскому Черниговскому архиерею Виктору оброчных сенокосов и озер за р. Десной взамен земли его, отошедшей под постройку губернаторского дома в г. Чернигове // ДАЧО, ф. 128, оп. 1, спр. 32, арк. 1–1 зв.

25. Френсдорф Иван Васильевич барон, д.с.с. – чернігівський цивільний губернатор 27 лютого 1802 р. – 1813 р. // Губернии Российской империи. История и руководители. 1708 – 1917 гг. – М., 2003. – С. 328.

26. ДАЧО, ф. 128, оп. 1, спр. 32, арк. 3.

27. Добровольский П. К истории Черниговского земского сиротского дома / П. Добровольский // Земский сборник Черниговской губернии. – Чернигов, 1903. – Вып. III (март). – С. 45 – 56.

28. Ефимов А. Черниговский детский приют Ведомства императрицы Марии Федоровны / А. Ефимов. – Чернигов, 1902. – 180 с.

29. Морозова А. З історії Чернігівського сирітського будинку / А. Морозова // Сіверянський літопис. – 2008. – № 1. – С. 47–53.

30. Выписка из протокола заседания приказа о результатах ревизии Черниговских, Нежинских и Глуховских богоугодных заведений и Черниговского сиротского дома. 1848 г. 27 мая // ДАЧО, ф. 131, оп. 1, спр. 2134. – 13 арк.

31. Дело об отдаче с торгов подряда ремонта зданий Черниговского сиротского дома // ДАЧО, ф. 131, оп. 1, спр. 2513, арк. 19, 159–159 об.

Статья посвящена черниговскому периоду биографии архиепископа Виктора (Садковского) (1796 – 1803), который возглавлял епархию в период кардинальных перемен на границе XVIII и XIX вв. В приложении представлено описание бобровицкого загородного архиерейского дома, последним хозяином которого был Виктор (Садковский). Приведено данные про дальнейшее использование архиерейского дома в XIX в.

Ключевые слова: Черниговская епархия, бобровицкий загородный архиерейский дом, архиепископ Виктор (Садковский).

This article focuses on the Chernihiv period of biography of archbishop Viktor (Sadkovsky) (1796 – 1803), who led the diocese in the period of cardinal changes in the end of XVIII beginning of XIX centuries. The addition contains description of the out of town bishop's house in Bobrovytsja, which last owner was Viktor (Sadkovsky). Information about later usage of the bishop's house in XIX cent. is given.

Key words: Chernihiv diocese in XIX century, out of town bishop's house in Bobrovytsja, archbishop Viktor (Sadkovsky).

